

JANEZ PEČAR

Neformalno nadzorstvo

(Didakta, Radovljica 1991, s. 400)

V začetku letošnjega leta je izšla knjiga rednega univerzitetnega profesorja dr. Janeza Pečarja z naslovom *Neformalno nadzorstvo*. Iz podnaslova knjige zvedemo, da avtor s kriminoloških in socioloških vidikov obravnava tisti del družbenega nadzora, ki poteka »brez vpletanja države in njenih kontrolnih mehanizmov.« (s. 359). Vlogo države in njenih organov pri socialni kontroli je dr. Pečar prikazal že v knjigi o *formalnem nadzorstvu* (Ljubljana 1988), tako da ponujata obedve študiji skupaj že temeljne prvine za zaokrožen teoretični sistem. S tem so podane tudi metodične osnove za nadaljnje preučevanje tako formalnega kot neformalnega nadzora.

Pri raziskovanju tistega človekovega delovanja, ki ga označujemo z neformalnim nadzorovanjem, je avtor posvetil posebno pozornost najprej družini, skupinam ter lokalni skupnosti oziroma soseski. Toda na jasen, razumljiv in hkrati argumentiran način poudari kontrolno vlogo, ki jo ob svojih osnovnih funkcijah opravljajo te oblike združevanja ljudi. V nadaljevanju sledi prikaz neformalnih pravil kot so tradicija, običaji in morala ter njihovo mesto med dejavniki neformalne socialne kontrole. S tega vidika obravnava dr. Pečar tudi delo, tisk in javno mnenje, nato pa analizira še nadzorstvene vplive kulture, politične ideologije in socializacije na ravnanje ljudi. Študijo zaključuje s sintetičnimi ugotovitvami o neformalnem nadzorovanju kot omejevalcu deviantnosti. Ob dobri sistemizaciji in preglednosti je delo napisano v tekočem, zlahtnem jeziku, ki privablja k branju tako strokovno kot laično javnost.

Za strokovnjake pa prinašajo avtorjeve ugotovitve dragocena spoznanja o nekaterih »skritih« funkcijah določenih družbenih institucij ter skoraj neizčrpen vir hipotez za nadaljnje raziskovanje nadzorstvenih dejavnosti v t. i. civilni družbi. Nadaljnemu preverjanju bo potrebno prepustiti tudi avtorjevo sklepno misel, da lahko neformalnemu nadzorstvu »napovedujemo uspešnejšo in uporabnejšo prihodnost kot državnemu nadzorstvu« (s. 361). V zvezi s to mislijo kaže namreč opozoriti tudi na velike nevarnosti za poseganje v človekove temeljne pravice in njegovo zasebnost, kadar so pri tem na delu nejuridizirana sredstva in postopki. Za ilustracijo: brutalnost tiska, njegovo stigmatiziranje določenih ljudi ali njegovo »brskanje« po človekovih intimnih zadevah so pogosto mnogo nevarnejša in težje popravljiva početja, kot pa je pravno korektno izpeljan institucionaliziran preiskovalni postopek policije oziroma preiskovalnega sodnika.

V obravnavani študiji je nadalje cela vrsta ugotovitev, ki spodbujajo bralca k razmišljanju ter pritrjevanju. Tako je prijetno slediti avtorjevemu miselnemu toku, ko razpravlja o kulturi in njenem vplivu na pravne norme in na družbeno obnašanje ljudi. Glede tega opozarja na ugotovitve, »da je pravna ureditev najučinkovitejša, če posnema stanje, ki so ga ljudje že sprejeli, in konfliktna, kadar pravo ureja razmerja na novo, kadar uvaja nove odnose ter nalaga nove obveznosti in dolžnosti.« (s. 246). Zato je tudi neformalno nadzorstvo usmerjeno v posnemanje kulturno pogojenih modelov družbenega vedenja in ravnanja. S tem preprečujemo odklonsko ravnanje ter afirmiramo večinske družbene vrednote.

Družbene vrednote in vrednostni sistemi postajajo prek socializacijskih procesov del človekovega načina življenja. Socializacija se pričinja v družini in v drugih primarnih skupinah; zato je zelo umestno, da je avtor posvetil tem družbenim pojavom zelo veliko pozornosti. Ob družini je posebej izpostavljena vloga lokalne skupnosti ter delovnega okolja, s čimer je »pokrita« temeljna ravnina človekovega družbenega delovanja.

Avtor se je v knjigi zavestno izognil obravnavanju mejnih področij med formalnim in neformalnim nadzorstvom. Za primer takšnega področja je lahko šola, kjer se prepletajo elementi obeh omenjenih oblik socialne kontrole. Nekaj podobnega se je dogajalo tudi z različnimi oblikami t. i. samoupravne kontrole in družbene samozastite. V knjigi o neformalnem nadzorstvu je dr. Pečar ostal pri »čistih« pojavih takšnega nadzorovanja, čeprav se zaveda tudi tendenc, da se nekateri neformalni nadzorstveni procesi formalizirajo in institucionalizirajo. Seveda pa je to lahko že predmet nove študije oz. nove knjige.

Albin Igličar

IVAN CIFRIĆ

Ekološka adaptacija i socijalna pobuna

(Radničke novine, Zagreb 1990)

Prof. Cifrić z oddelka za sociologijo Filozofske fakultete v Zagrebu je v jugoslovanskem prostoru zaoral ledino na področju empirične socialne ekologije. Na Institutu za sociologijo je vodil projekt »Ekološki aspekti družbenega razvoja«, ki je na podlagi obdelave 2714 anket raziskoval različne dimenzije ekološke zavesti različnih družbenih skupin in slojev na področju republike Hrvatske. V okviru tega raziskovanja so bile objavljene naslednje knjige: Cifrić I./Čulig B., *Ekološka svijest mladih*, CDD in Institut za sociologijo, Zagreb 1987, Cifrić I., *Socijalna ekologija*, Globus Zagreb 1989 ter dva zbornika: *Društvo i ekološka kriza* in *Ekološke dileme*, Sociološko društvo Hrvatske 1988 in 1989. Tudi delo *Ekološka adaptacija i socijalna pobuna* se opira na analizo empiričnih podatkov omenjenega raziskovalnega projekta. Obravnava pa naslednje probleme: narava—družba—tehnika, ekologija in kultura, globalni problemi človeštva — meje rasti, demokratska ekološka politika, sedanjost in bodočnost.

Knjiga ima v bistvu dva dela: uvodnega — teoretičnega, kjer se avtor sooča s pogledi in stališči različnih socialnih ekologov, in empiričnega, kjer so metodično obdelani in interpretirani odgovori iz omenjene obsežne ankete. Ker je šlo za prvo sistematično empirično raziskavo na tem področju, avtor seveda ni mogel delati primerjave z domačimi raziskavami. Sedanji vzorčni posnetek »ekološke zavesti« bo dragocen vir za primerjavo z vsako prihodnjo tovrstno raziskavo. V ankete slovenskega javnega mnenja so bila občasno vključena vprašanja, ki so se nanašala na določene ekološke probleme, vendar je šlo le za ozke izseke nekaterih ekoloških dimenzij.

V duhu moderne sistemske teorije Luhmanna, Cifrić povezuje socialne, tehnične in prirodne sisteme. Vsak ima svojo relativno avtonomijo. Celo narava, biosfera v podobi Zemlje, z razvojem človeške civilizacije izgublja svojo absolutnost in dobiva značaj relativne avtonomije. To je posledica rastočega vpliva človeka na sedanjo zgodovinsko podobo biosfere. Sočasna evolucija družbe in narave je naravi odvzela absolutno avtonomnost in jo spremenila v relativno. Kako se bo razvijal in reševal ekološki problem, bo v največji meri po mnenju Cifrića odvisno od treh razmerij: tehnika in družba, tehnika in narava ter narava in družba. Tehnostruktura, pojem, ki ga Cifrić upravičeno rezervira za industrijsko in postindustrijsko družbo, se širi v dve smeri: v naravo in v družbo. Brez temeljitega razumevanja ekološko-ontološkega statusa bistva tehnike ni mogoče dojeti globine in razsežnosti sodobne ekološke krize in ne realno oceniti družbenoznanstvene možnosti ali nemožnosti njene celostne rešitve. Točna je Cifrićeva ocena, da je tehnika »najbolj kontradiktorna objektivizacija človekove subjektivnosti v zgodovini« (str. 16). Ekološki problemi to iz dneva v dan potrjujejo.

Trije sistemi prirodni, tehnični in socialni — so pogosto hkrati tudi izhodišče za tri absolutizirane opcije: naturalizem, tehnicizem in antropocentrizem. Iz vzajemnega odnosa teh sistemov izhajajo po Cifriću tudi tri glavne skupine problemov: ekološki, ekonomski in humano-ekološki. Cifrić postavlja navidez paradokso, toda v bistvu pravilno tezo, da koliko bolj je družba odvisna od tehnike, je toliko bolj odvisna od narave. Utrdil se je stereotip — ne samo v široki laični, marveč tudi v strokovni zave-